

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті на прикладі функціонування деяких спеціалізованих програм аналізуються особливості формування навичок мовної компетентності майбутніх економістів. Доведено, що рівень професіоналізму фахівця визначає компетентність, а його досягнення відбуваються через здобуття необхідних компетенцій, останні досягаються у процесі професійної підготовки. Метою та результатом професійної підготовки фахівця є рівень сформованості компетентності. Розкривається роль мовної компетентності у формуванні професійної та загальної культури майбутніх фахівців, вплив її та мовної культури на загальний інтелектуальний розвиток сучасної молоді. Доведено, що мовна освіта майбутнього економіста є важливим чинником його готовності для активної інтелектуальної діяльності в інформаційному просторі. З'ясовується значення дефініції «компетентність». На основі узагальнення літературних джерел визначено структуру професійної компетентності майбутніх економістів та її компоненти. Доведено, що для реалізації всіх економічних операцій в межах даної компетенції молодому фахівцю-економісту в першу чергу необхідно досконало володіти професійною термінологією, тобто бути мовно компетентним. Розроблені рекомендації щодо подальшого удосконалення навчальних програм з ділової української мови для студентів-економістів на основі порівняльного аналізу методик формування мовної компетентності у закладах вищої освіти.

Ключові слова: професійна компетентність, економічний аналіз, досвід фахівця, фахові знання, соціально-психологічна зрілість, економічні рішення.

Постановка проблеми та її актуальність. На всіх етапах розвитку соціуму однією із найголовніших людських цінностей є освіта. В Україні на даний момент відбувається реформування системи національної освіти. Актуальність статті полягає в тому, що сучасна освітня парадигма зумовлює оновлення змісту підготовки фахівців економічного профілю у системі вищої освіти, пошук ефективних шляхів гуманістичного розвитку в аспекті формування в них професійної компетентності.

Педагогічне проектування системи мовної освіти на економічних факультетах повинно здійснюватися таким чином, щоб на кожному наступному етапі студенти самостійно наближалися до адекватної ситуації професійно-мовленнєвого пошуку: від адекватного самоаналізу власного мовлення до порівняльного аналізу мови сучасних зразків професійного спрямування.

Аналіз досліджень та публікацій. Вирішення проблеми формування будь-якої компетентності пов'язане із застосуванням конкретних технологій навчання. Стосовно галузі професійної підготовки у літературі широко представлені праці з вивчення інтерактивних технологій навчання майбутніх спеціалістів різних напрямів підготовки. Так, розглядаються особливості використання інтерактивних технологій у навчальному процесі (Г.Д. Вороніна, Г. Д. Ковальчук, А. М. Кокарева, В.А. Мартинюк), досліджується застосування різних педагогічних технологій та їхній вплив на формування професійної компетентності (В. П. Беспалько, П. М. Воловик, О. А. Гушко, І. М. Дичківська, Н. О. Микитенко, С. О. Сисоєва).

Формулювання мети та завдань статті. Метою нашої статті є аналіз особливості формування навичок мовної компетентності майбутніх економістів, її роль у формуванні професійної та загальної культури майбутніх фахівців, Завдання: з'ясувати значення дефініції «компетентність», визначити структуру професійної компетентності майбутніх економістів та її компоненти.

Методи дослідження. На основі порівняльного аналізу методик формування мовної компетентності у закладах вищої освіти, зокрема КНУТД, НАУ, а також ТОВ «Брокерд-Україна» і педагогічного експерименту розроблені рекомендації щодо подальшого удосконалення навчальних програм з ділової української мови для студентів-економістів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Поняття «компетентність» функціональне, воно проявляється у діяльності, значить уміти мобілізувати знання у даній ситуації. Компетентність за своїм змістом більш широке поняття, ніж компетенція і близьке за

змістом до категорії «професіоналізм» (Богуш, 2013). У зв'язку з тим, що поняття «професіоналізм» та «компетентність» науковці розглядають як ті, що близькі за значенням і змістом, у цілях нашого дослідження проведемо паралель між цими термінами та розглянемо відмінності.

На думку А. В. Хуторського, компетентний фахівець означає здібний. Компетентний у певній галузі фахівець – це фахівець, який володіє певними знаннями і здібностями. Знання і здібності дають можливість фахівцю добре орієнтуватися у тій чи іншій сфері діяльності та ефективно у ній діяти (Борисенко, 2013).

Таким чином, рівень професіоналізму фахівця визначає компетентність, а його досягнення відбуваються через здобуття необхідних компетенцій, останні досягаються у процесі професійної підготовки. Метою та результатом професійної підготовки фахівця є рівень сформованості компетентності (Борисенко, 2013; Внукова, 2016; Полякова, 2010).

Зокрема, на думку науковців (В. П. Беспалько, Н.О. Микитенко, С.О.Сисоєвої) компетенція відображає можливості фахівця виконувати певні функціональні обов'язки, вміння пристосовуватись до справи, мати коло повноважень, вирішувати питання, що йому доручаються відповідно до спеціальності (Борисенко, 2013; Кириченко, 2012).

У навчальному закладі вищої освіти декларується особистісне зростання майбутнього фахівця. Особистість, незалежно від виду професійної діяльності, повинна характеризуватись достатнім рівнем мовного розвитку, який визначає загальний рівень розвитку свідомості і самосвідомості, і, найголовніше, обумовлює успішність в опануванні фаховими знаннями.

На нашу думку доволі вдалим є визначення компетентності як достатнього рівня професійних знань, умінь і навичок та сукупності особистісних можливостей і досвіду фахівця (Внукова, 2016; Галимзянова, 2002). У широкому сенсі компетентність, в основному, розуміється як ступінь соціальної та психологічної зрілості людини, яка передбачає певний рівень психічного розвитку особистості, психологічну готовність до певного виду діяльності, що надає індивіду можливість успішно функціонувати в суспільстві й інтегруватися в нього.

На основі узагальнення літературних джерел визначено структуру професійної компетентності майбутніх економістів, що має такі компоненти, як:

1) компетенції у сфері економічної діяльності (економічне мислення; знання методів економічного аналізу; наявність системного уявлення про структуру і тенденції розвитку української економіки; знання принципів прийняття і реалізації економічних рішень на мікро - та макрорівнях; уміння використовувати економічну інформацію у професійній, виробничій діяльності і повсякденному житті; уміння здійснювати пошук економічної інформації; уміння проводити економічний, стратегічний аналіз та оцінку фінансово-господарської діяльності підприємств; уміння проводити контроль, аудит, перевірку грошових коштів, виробничих запасів, основних фондів у підприємствах, організаціях, установах тощо);

2) компетенції в інших сферах професійної діяльності (система знань з фінансів, маркетингу, аудиту, права(договори та договірні відносини); знання нормативно-правової бази);

3) інформаційно-комп'ютерна компетенція (стосується роботи з комп'ютерною технікою і визначається таким переліком знань та умінь: знання теоретичних основ функціонування комп'ютерної техніки; уміння працювати в мережі Internet; уміння користуватися електронною поштою; уміння працювати із спеціалізованим програмним забезпеченням (Тетра, 1С, СЕД, Медок) уміння ефективно застосувати інформаційні технології і відповідні програми у професійній діяльності);

4) комунікативна компетенція (знання ділового етикету, толерантність до існування інших поглядів, ефективна групова взаємодія, позитивна установка щодо себе й оточуючих тощо). Проблема формування культури мовлення у сфері професійної діяльності економіста є нині досить актуально і визначається суттєвими змінами в Україні: процесами глобалізації, розбудовою української держави, реформуванням української економіки. Це вимагає від економіста високого освітнього рівня, інформаційної культури.

5) компетенція у сфері самовизначення і саморегуляції особистісних якостей (адекватна самооцінка, впевненість у собі, самоконтроль, високий рівень мотивації до досягнень, визнання необхідності неперервної освіти впродовж життя тощо);

6) виробничо-діяльнісна компетенція (передбачає знання посадових інструкцій згідно з кваліфікацією фахівця, а саме: обізнаність з вимогами, функціями, правами, обов'язками економіста; знання основ етикету).

Покажемо на прикладі функціонування однієї із спеціалізованих програм – Медок, знання якої важливо для кожного економіста. Програма призначена для реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних та розрахунку коригувань до податкової накладної. Розрахунок коригування до податкової накладної складається у випадку виправлення помилок, допущених при складанні податкової накладної.

Якщо ситуація з реєстрацією податкових накладних не викликає особливих зауважень, то з реєстрацією розрахунку коригувань до податкових накладних виникли значні проблеми більше як два місяці назад. І тепер стало відомо, що податківці дійсно міняють свій підхід до заповнення табличної частини розрахунку коригувань. Розрахунок коригування проходить реєстрацію, тільки якщо цієї дії відповідає певним причинам:

- зміна кількості;
- зміна ціни;
- зміна номенклатури;
- повернення товару або авансових платежів;
- зменшення кількості при нульовому обсягу;
- усунення неоднозначностей.

На сьогоднішній день розрахунок коригувань пропускаються на реєстрацію тільки з переліченими типами причин. Будь-які інші формулювання не підходять.

Відповідно до п.192.1 ст.192 Податкового кодексу України від 02 грудня 2010 року № 2755-УІ із змінами і доповненнями, якщо після постачання товарів/послуг здійснюється будь-яка зміна суми компенсації їх вартості, включаючи наступний за постачанням перегляд цін, перерахунок у випадках повернення товарів/послуг особі, або при поверненні постачальником суми попередньої оплати товарів/послуг, суми податкових зобов'язань та податкового кредиту постачальника і отримувача підлягають відповідному коригуванню на підставі розрахунку коригування до податкової накладної, складеному в порядку, встановленому для податкових накладних, та зареєстрованому в Єдиному реєстрі податкових накладних.

Якщо після складання і реєстрації ЄРПН податкової накладної в результаті послідовних коригувань платником коригування ціни або коригування кількості та в результаті таких коригувань кількість або обсяг дорівнюють нулю, то з метою виправлення помилок, допущених при здійсненні такого корегування платнику необхідно скласти розрахунок коригування до податкової накладної, за допомогою якого виправити такі помилки. Виправлення таких помилок здійснюється шляхом лише сторнування рядків податкової накладної, які в результаті попередніх коригувань містять помилки. Таким чином, для реалізації всіх цих операцій в межах даної компетенції молодому фахівцю-економісту в першу чергу необхідно досконало володіти професійною термінологією, тобто бути мовно компетентним.

Ознакою високої культури мовлення у сфері діяльності економіста є правильне використання мовних засобів, що повинно стати загальнодержавною справою. Зокрема, для економіста культура усного й писемного мовлення є не лише відображення інтелігентності, а й встановлює в цілому культуру його праці, культуру взаємин у щоденному спілкуванні різноманітних сферах діяльності: від приватного спілкування – до спілкування на державному рівні. Ми вважаємо, що професійне мовлення, економіста - це мовленнєва діяльність, у процесі якої економіст лаконічно формує свою думку і висловлює її за допомогою системи мовних засобів, лексичний зміст яких містить спектр спеціальної термінології, введенням нової термінології, використання вже засвоєної професійної лексики (Полякова, 2010).

Таким чином, поняття «компетенція» трактується як сукупність обов'язків будь-якої особи відповідно до посади за встановленим законом певного органу або іншими повноваженими інстанціями; володіння знаннями, колом понять, в яких фахівець добре обізнаний.

Безумовно основними умовами набуття таких компетенцій майбутніми економістами під час навчання у навчальному закладі вищої освіти є успішність у навчальній діяльності й особистісний розвиток кожного студента, що неможливо без формування мовної компетентності.

Процес перетворення мовної системи у індивідуальний засіб формування та формулювання думки завершується формуванням мовної компетентності, окреслюючи поняття оволодіння і володіння мовою, зазначає, що результатом оволодіння мовою є володіння нею, яке залежить від знання мови та користування нею (А. М. Богуш, О. М. Корніяка, О. А. Кучерук, І. Пентилюк) (Богуш, 2013).

Мовну компетентність ми визначаємо як індивідуально-своєрідну організацію мовних знань суб'єкта із узагальнення зовнішніх мовних явищ та перетворення їх на внутрішні мовленнєві

утворення. Ці знання забезпечують правильність, адекватність і точність оформлення думки мовними засобами.

До структури мовної компетентності відносять переліки умінь, які зіставляються мовними одиницями – володіння лексикою, граматикою, адекватно сприймати та створювати текст. Потрібно вміти і знати, як треба висловлюватись, які засоби є найбільш виразними й найбільш влучними, але не всі студенти використовують їх у реальній мовленнєвій діяльності.

Сучасна молодь, попри ознайомлення із основними правилами побудови адекватних висловлювань, не використовує їх у власній мовленнєвій діяльності. Це підкреслює необхідність орієнтації роботи не лише на удосконалення компетентності, а й на спонукання до використання зазначеної компетентності у реальній мовленнєвій діяльності.

У сучасному суспільстві спостерігається проблема недостатнього мовленнєвого розвитку молоді, яка обумовлюється недостатнім рівнем мовленнєвої компетентності, а відтак – низькою мовленнєвою культурою. Саме така молодь, як правило, з низькою мовленнєвою культурою приходять на перші курси навчальних закладів вищої освіти, головною метою діяльності яких є підготовка висококваліфікованих компетентних фахівців з високим рівнем мовленнєвої культури. Таким чином, мовна освіта майбутнього економіста є важливим чинником його готовності для активної інтелектуальної діяльності в інформаційному просторі.

Висновки. Отже, формування професійного мовлення в студентів-економістів є складним багатоаспектним процесом науково-пізнавальної, практичної і контроль-рефлексивної діяльності, тому в ній передбачено поетапне формування мовної, мовленнєвої, комунікативної компетенцій майбутніх економістів: мотиваційно-пізнавальної, оперативно-конструктивної та продуктивно-творчої, щоб на кожному з наступних етапів студенти успішно наближалися до адекватної ситуації професійно-мовленнєвого пошуку через пропонувані види діяльності та упорядковану систему вправ і завдань. Тому наше завдання - сприяти активізації комунікативної та інтегративної функцій гуманітарної освіти в суспільстві. Таким чином, зміст освіти спрямовується в першу чергу на універсалізацію способів навчальної діяльності студентів у відповідності з основними видами людської діяльності та з орієнтацією на ключові компетентності, які мають бути сформовані в молоді для забезпечення їх становлення як особистості та самовизначення майбутньою фахівця-професіонала.

Список посилань

1. *Богущ А. М.* Мовленнєвий компонент дошкільної освіти / А. М. Богущ. – 4-е вид., доопр. і доп. – Х. : «Ранок», 2013. – 192.
2. *Борисенко В. В.* Етапи формування професійно-мовленнєвих компетенцій студентів-економістів. /В. Борисенко // Дивослово, 2013, №3.
3. *Внукова О. М.* Педагогічна компетентність для здобувачів освітньо-наукового рівня вищої освіти / О. М. Внукова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: збірник наукових праць. — К., 2016. – Вип. 26 (36). — С. 7-11.
4. *Галимзянова И. И.* Формирование языковой компетентности будущих менеджеров в процессе профессионального образования: дис. кандидата пед. наук 13.00.08 / И. И. Галимзянова, Казань, 2002, с. 187.
5. *Кириченко Р. В.* Комунікативний потенціал особистості студентів вищих технічних навчальних закладів / Р. В. Кириченко // Вісник Одеського національного університету. Психологія. — 2012. — Т. 17, Вип. 8. — С. 91-98
6. *Полякова Г.* Вплив освітнього середовища ВНЗ на формування професійної компетентності фахівця / Г. Полякова // Вища школа. – 2010. – №10. – С. 78-87.

L. Bogoslavets, G. Kikena

FORMATION OF LINGUISTIC COMPETENCE OF FUTURE ECONOMIES IN PROFESSIONAL PREPARATION

Summary. *In the article, on the example of the functioning of some specialized programs, features of the formation of skills of speech competence of future economists are analyzed. It is proved that the level of professionalism of a specialist determines the competence, and his achievements are due to the necessary competencies, the latter are achieved in the process of training. The purpose and result of*

professional training of a specialist is the level of competence formation. The role of language competence in shaping the professional and general culture of future specialists, the influence of her and linguistic culture on the general intellectual development of modern youth is revealed. It is proved that linguistic education of a future economist is an important factor in his readiness for active intellectual activity in the information space. The meaning of the definition of "competence" is clarified. Based on the generalization of literary sources, the structure of professional competence of future economists and its components is determined. It is proved that for the implementation of all economic operations within the limits of this competence, a young specialist-economist should first of all master the professional terminology, that is, be fluent in competence. Recommendations for the further improvement of Ukrainian business language curricula for e-students are developed on the basis of comparative analysis of the methods of forming language competence in higher education institutions.

Key words: *professional competence, economic analysis, experience of specialist, professional knowledge, social-psychological maturity, economic decisions.*